

ГУМАНІСТИЧНА СУТНІСТЬ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

доцент, кандидат педагогічних наук В. А. Григор'єва

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Київ, Україна

Навряд чи викликає заперечення твердження про універсальність такого явища, як взаємодія. Її універсальність доводять численні приклади, що мають місце у різноманітному світі культури та природи. Це і фізіологічні процеси взаємодії на рівні біологічного організму; і взаємодія фізичних тіл і планет, відображена у всевітньо відомих законах тяжіння і відштовхування; і різні образи та типи суспільства (соціуму, соціального), що визначаються як сукупність усіх способів взаємодії та форм об'єднання людей, тощо.

Адекватному розумінню авторської позиції щодо гуманістичної сутності суб'єкт-суб'єктної взаємодії сприяють теоретичні міркування, викладені у дослідженні В.М. Щербини [2,с.33]. Автор, розглядаючи образи суспільства на рівні формальних і логічних визначень, наводить характеристику основних чотирьох типів суспільної взаємодії: діяльнісної, мовно-комунікаційної, почуттєвої і правової. Діяльнісна взаємодія як обмін результатами діяльності лежить в основі поділу праці. Отже, діяльнісна взаємодія зв'язує, об'єднує окремі особистості в суспільство. Вона виявляється специфічно соціальною. Мовно-комунікаційна взаємодія має місце тоді, коли його учасники обмінюються повідомленнями (комунікаціями). Зазначимо, що обмін повідомленнями може здійснюватися не лише вербальними каналами зв'язку, але й невербальними. Про почуттєву взаємодію говорять тоді, коли її суб'єкти мають по відношенню один до одного певні почуття, є поєднаними на духовному рівні. Серед різних почуттів деякі автори (В. Соловійов, Дж.Дж. Фрезер, Й.Хейзінг) в якості основних виділяють довіру і любов. Правова взаємодія суб'єктів базується на вольовому взаємообміні, якщо розуміти слово „воля“ не в його психологічному змісті, а в юридичному, тобто як здатність приймати рішення, на які зважають інші учасники взаємодії. Уявлення про вольову взаємодію лежать в основі суспільних концепцій Гоббса, Руссо.

Аналіз взаємодії як наукової міждисциплінарної категорії дозволяє нам говорити про певні її види, що мають значну гуманістичну сутність. Остання потенційно існує у змісті основних характеристик цього феномену. Йдеться про суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Більше того, на наше переконання, без реалізації гуманістичного потенціалу цей тип взаємодії втрачає свою якість бути суб'єкт-суб'єктною, перетворюючись на систему суб'єкт-об'єктних чи об'єкт-об'єктних зв'язків.

Суб'єкт-суб'єктну взаємодію Н.І. Сарджвеладзе [1] правомірно називає інтерсуб'єктною. Суб'єкти в ній пов'язані такими взаємовідносинами, коли інший репрезентується суб'єкту не в якості

об'єкта, а як подібна йому особистість. Ставлення до партнера в цій системі відносин максимально персоналізоване. Інша людина тут виступає в якості кінцевої мети, а не засобу для досягнення особистісних цілей чи задоволення особистісних інтересів. Отже інструменталізм і утилітаризм заміщується певною безкорисливістю та альтруїзмом. Манипуляторний підхід до іншого, притаманний суб'єкт-об'єктному типу взаємодії, поступається місцем прагненню і турботі про підвищення рівня персоналізованості партнера, що досягається шляхом стимулювання самостійності, самореалізації, саморозвитку. Це означає ніщо інше, як наявність умов для досягнення акме як кульмінації способу самореалізації суб'єкта. Акмеологічність виступає в якості ознаки вершинності самореалізації, самодосконаlostі і примноження творчого потенціалу людини як суб'єкта самоздійснення.

Для порівняння нагадаємо, що суб'єкт-об'єктний тип відносин ставить суб'єкта в позицію, коли основною метою його є вплив на партнера, асиміляція і адаптування вчинків і поглядів останнього до власного світогляду. Інтерсуб'єктний тип відносин визнає індивідуальність іншого, його автономність, право на власну думку, своє рішення. Суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини, за виразом М.М. Бахтіна, багатоголосні. Перед учасником суб'єкт-суб'єктного типу спілкування постають дві задачі. По-перше, – пізнати партнера, зрозуміти його внутрішній світ і побачити його таким, яким партнер насправді є. По-друге, – самому бути адекватно зрозумілим для свого партнера. Аутентичність комунікації є невід'ємною умовою (а також результатом) суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Особистість, яка суб'єкт-суб'єктним чином ставиться до іншого, прагне, щоб і до неї ставилися відповідно. Завдяки цьому особистість робить дієвим не лише розуміння внутрішнього світу іншого, але й власного, реалізуючи акти саморозуміння і самопізнання.

Це є одним із основних моментів гуманізму, суть якого полягає у посиленні любові до людини, максимальному забезпеченні принципів справедливості, поваги та доброзичливості. Взаємодія є одним із основних способів активізації саморозвитку і самоактуалізації особистості. Її допоміжний ефект виявляється у міжіндивідуальному впливі, який базується на взаєморозумінні і самооцінці. Крім того, стратегія суб'єкт-суб'єктної взаємодії формує навички асертивної поведінки, яка набуває особливого значення в гіперконтактних системах зв'язку між людьми, виступаючи важливим елементом співпраці, проведення переговорів, рішення конфліктів тощо. Це здатність людини відстоювати свою точку зору і добиватися того, що їй потрібно, зберігаючи при цьому повагу до партнера і гуманні відносини з ним.

Гуманістична сутність суб'єкт-суб'єктної взаємодії виявляється у її спрямованості на забезпечення діалогу між суб'єктами як носіями різних моральних цінностей, у готовності суб'єктів взаємодії надавати свободу

один одному у здійсненні власного свідомого вибору, а також у вияві толерантності. Толерантність як ставлення породжує довіру, готовність до співробітництва й компромісу, товариськість і дружелюбність. За рахунок виявів толерантності, любові суб'єкт-суб'єктна взаємодія наповнюється гуманістичним змістом. Відомо, що у реальному спілкуванні, взаємодії, взаємовідносинах учасників сумісної діяльності неможливо виявляти терпіння, дотримуватись принципів толерантності, якщо воно не стало частиною світоглядних переконань людини.

Закріплення толерантності зумовлює функціонування таких особистісних якостей, як тактовність, доброзичливість, людяність, позитивне мислення, рефлексивні здібності, художню уяву (для трансформації ідеальних моделей взаємодії на рівень реальних, а також для здійснення самовиховання). Крім того, актуалізація толерантності сприяє розвитку співчуття, емпатії, ідентифікації і самоідентифікації.

Результати нашого дослідження дають підстави припустити, що толерантність можна розглядати в якості інтегративного явища. Психологічні визначення толерантності не суперечать нашому припущенню. Толерантність – це відсутність або послаблення реагування на будь-який неблагоприємний фактор в результаті зниження чутливості до його впливу. Щоб досягти цього, треба певним чином забезпечити підвищення порогу емоційного реагування на неприємний подразник. В даному процесі обов'язково будуть задіяними когнітивний компонент, емоційний, вольовий. Детальне вивчення зазначеного аспекту ми розглядаємо як подальшу перспективу наших наукових пошуків.

Отже, підсумовуючи вищесказане, ми наголошуємо на важливості того, що суб'єкт-суб'єктні зв'язки між людьми вирізняються з-поміж інших спрямованістю на взаєморозуміння. Воно формується у процесі розвитку діалогічності та толерантності у стосунках. Саме толерантність блокує вияви крайнощів егоїзму та альтруїзму, врівноважуючи їх, що створює сприятливі умови для гармонізації відносин між людьми на засадах гуманізму. Останнє набуває особливого значення в освітніх системах відносин, де відіграє роль фактору підвищення якості навчання, виховання і освіти. Гуманістична система суб'єкт-суб'єктної взаємодії повинна зайняти центральне місце в новій моделі освіти, а відтак і управління нею, яка сьогодні почала свою розбудову в Україні.

Література

1. Сарджвеладзе Н.И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой. – Тбилиси: Мецниереба, 1989. – 167с.
2. Щербина В.М. Образи інформаційного суспільства: соціологічний вимір. – К., 2005.– 218с.